

ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПІД ВПЛИВОМ ВОЄННОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ

FEATURES OF DISTANCE EDUCATION UNDER THE INFLUENCE OF THE MILITARY SITUATION IN UKRAINE

Експерти та науковці переконані, що у 2030 році процес навчання стане безперервним, тому дистанційне та змішане навчання буде в пріоритеті. Авторами статті були розглянуті основні особливості дистанційного навчання, проблематика дистанційного навчання під час війни, спричиненої Російською Федерацією проти України. Проаналізовані праці вітчизняних та зарубіжних вчених, які розглядали питання дистанційного навчання, його особливостей під час пандемії COVID-19.

Сьогодні навчання студентів відбувається у нестандартних та особливих для освіти умовах. Це виклик не тільки для студентів, закладів освіти, а й для викладачів. У непрості часи війни діти так само переживають стрес і тривогу, що прямо пропорційно впливає на їх мотивацію навчання. Саме організація навчального процесу буде найскладнішою за останні роки для освіти в Україні. Наразі, освітні установи вже обирають різні форми проведення занять відповідно до рекомендації Міністерства освіти і науки України. Досвід дистанційного навчання при пандемії залишив нам чимало інструментів, і цифрові навички викладачів значно підвищились за останні 2 роки. Через розширення цифровізації в освіті, Інтернет став найважливішим інструментом для надання дистанційної освіти та підвищення кваліфікації викладачів.

Авторами було проведено анкетування, за допомогою платформи Google серед 69 викладачів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Львівського державного університету безпеки життєдіяльності та Полтавського фахового коледжу нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка».

Респонденти повинні були відповісти на питання: «Які ризики на Вашу думку може нести дистанційне навчання під час воєнної агресії». Аналіз анкетування показав, що переважна більшість викладачів вважає, що саме відсутність мотивації у студентів (53%) буде основним ризиком дистанційного навчання під час воєнних дій, також 41% респондентів відмітили, що відсутність інтернету в регіонах теж може мати негативні наслідки.

Ключові слова: дистанційне навчання, воєнна агресія, цифрові компетентності, анкетування, заклади вищої освіти.

Experts and scientists are convinced, that in 2030 the learning process will become continuous, so distance and mixed learning will be a priority. The authors of the article considered the main features of distance learning, the problems of distance learning during the war caused by the Russian Federation against Ukraine. The works of domestic and foreign scientists who considered the issue of distance learning and its features during the COVID-19 pandemic were analyzed.

Today, students study in non-standard and special conditions for education. This is a challenge not only for students, educational institutions, but also for teachers. In the difficult times of war, children also experience stress and anxiety, which directly affects their motivation to study. It is the organization of the educational process that will be the most difficult for education in Ukraine in recent years. Currently, educational institutions already choose different forms of classes in accordance with the recommendations of the Ministry of Education and Science of Ukraine. The experience of distance learning during the pandemic has left us with many tools, and the digital skills of teachers have increased significantly in the last 2 years. Due to the expansion of digitalization in education, the Internet has become the most important tool for providing distance education and improving the qualifications of teachers.

The authors conducted a questionnaire using the Google platform among 69 teachers of Vasyly Stefanyk Prykarpattia National University, Lviv State University of Life Safety and Poltava Professional College of Oil and Gas of Yuriy Kondratyuk Poltava Polytechnic National University. Respondents had to answer the question: "In your opinion, what risks can distance education carry during military aggression". The analysis of the questionnaire showed that the vast majority of teachers believe that it is the lack of motivation among students (53%) that will be the main risk of distance learning during military operations, and 41% of respondents noted that the lack of Internet in the regions can also have negative consequences.

Key words: distance learning, military aggression, digital competences, questionnaire, institutions of higher education.

УДК 378.147.001.76
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/51.1.28>

Березяк К.М.,
викладач кафедри практичної психології та педагогіки
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

Тенькова З.Ю.,
викладач відокремленого структурного підрозділу
Полтавського фахового коледжу нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Шкраб'юк В.С.,
канд. психол. наук,
доцент кафедри загальної та клінічної психології
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Постановка проблеми у загальному вигляді. Аналіз останніх праць науковців [1] свідчить, що саме в період кризи – COVID-19 та війни 2022 р, розв'язаної Росією проти України значно підвищуються ризики в освітньому процесі. І саме висококваліфіковані управлінські, педагогічні, науково-педагогічні кадри здатні здолати кризу і його наслідки. Криза породжує проблеми, пов'язані із забезпеченням стабільного функціонування системи підвищення кваліфікації, управління нею, пошуку нових можливостей для підтримки освіт-

нього процесу і науково-методичної діяльності без зниження якості освіти. Освіта має основне значення для студентів під час війни. Крім навчання, заклади освіти повинні надати безпечний простір, підключити студентів до життєво важливих ресурсів, таких як харчування, психологічна та емоційна підтримка. Довгостроковий вплив війни на якість освіти і доступ до неї, викликає тривогу та занепокоєння. Автори в статті розглядають ризики, які можуть виникати і в студентів, і в викладачів під час воєнних дій в різних областях України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Висвітлені питання використання активних й інтерактивних методів в дистанційному навчанні в закладах вищої освіти такими науковцями – Л. Карташова [5], О. Спірін, І. Дичківська, А. Стрюк, В. Ткачук, та ін. Розкриті особливості реалізації дистанційного та змішаного навчання в умовах карантинних обмежень такими авторами науковцями, як В. Круглик, В. Осадчий, К. Осадча, О. Спірін, Т. Сорочан, Ю. Ткачук, І. Бахов [4].

Метою статті є аналіз стану освітнього процесу, в зв'язку з війною в Україні, яка розпочалась в 2022р. Шляхом анкетування викладачів визначити, які є ризики дистанційного навчання, на їхню думку, та дати рекомендації для покращення освітнього процесу.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Вчені зробили вагомий внесок у вивчення проблем дистанційного навчання у закладах вищої освіти, але кількість джерельної бази дослідження під час воєнної агресії Російської Федерації проти України є недостатньою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Новий навчальний 2022/2023 рік розпочався в Україні 1 вересня. З точки зору організації навчального процесу це буде один із найскладніших років для освіти в Україні, адже він проходить в умовах війни. Наразі освітні установи вже обирають різні форми проведення занять відповідно до рекомендацій Міністерства освіти і науки України. Про ситуацію в прифронтових населених пунктах та про те, що обрали для себе безпечніші регіони України авторами проаналізовано нижче [2].

Сумська область – за даними соціологічних опитувань, 78% батьків області обрали дистанційну освіту для своїх дітей. Вже точно відомо, що заклади освіти, розташовані за 40-кілометрову зону від російсько-українського кордону, будуть переведені на онлайн-навчання.

Чернігівщина дуже постраждала на початку повномасштабного вторгнення. За дистанційне навчання проголосували 67% батьків та 72% педагогів.

У Миколаївській області близько 200 закладів освіти перебувають у зоні поразки російських систем залпового вогню. Тому студенти та учні переведені на дистанційне навчання.

Міська рада Дніпра проголосувала за дистанційну форму навчання, це рішення також підтримала більшість батьків. Заняття планується проводити у двох форматах: спільному – відео-конференція разом з викладачем та індивідуальним – дитина виконує завдання та надсилає його викладачеві. У територіальних громадах півдня Дніпропетровської області, населені пункти яких щодня страждають від обстрілів, тому навчання також проходитиме дистанційно.

Найскладніша ситуація у зоні бойових дій. У Запорізькій області освіту можна вести лише онлайн. Нині на Донеччині йде обов'язкова евакуація населення, тому про відновлення очного навчання мови теж не йдеться. Для студентів із тимчасово окупованих територій Міністерством освіти і науки України затверджено дистанційну форму занять.

Прифронтові райони через загрозу обстрілів та численних сирен зазвичай вибирають дистанційні чи змішані форми навчання.

Тому, враховуючи всі ризики, дистанційне навчання на сьогодні є найбільш актуальним та доцільним з точки зору безпеки.

У дистанційному навчанні багато видів традиційної мотивації працюють не так ефективно, як при очному навчанні. Автори згодні з визначенням, що дистанційне навчання (Distance Learning, Distance Education) — це така форма організації освітнього процесу, основою якої є самостійна робота людини, яка навчається. Це дає змогу навчатися у зручній для людини час та у віддаленому від викладача місці [6]. Еволюція в цьому напрямку зумовила те, що в сучасному розумінні дистанційне навчання – це сучасна форма освіти, в якій інтегровані елементи всіх видів навчання (очного, вечірнього, заочного) на основі використання новітніх комп'ютерних і телекомунікаційних технологій [6].

Широке поширення Інтернету призвело до створення різних систем дистанційного навчання, які дали чудові освітні результати. Ця система навчання, хоч і має на сьогодні однозначні переваги, але має кілька проблем, які необхідно подолати. На думку А. Альварес дистанційне або відкрите навчання – це метод навчання, у якому пряма фізична взаємодія між викладачем і студентом не відбувається у заздалегідь визначений час і місці, але може бути модифікована як техніка часу, місця та підтвердження без шкоди для суб'єктивного змісту [3].

За останні кілька десятиліть через різні перешкоди системи дистанційного навчання поступилися своєму еквіваленту – очному навчанню. Деякі з цих проблем включають складність зміни презентацій відповідно до аудиторії, нездатність контролювати хід навчання та відсутність стилів навчання. Одним із найважливіших аспектів ефективного навчального процесу є необхідність двостороннього спілкування (викладача та студента).

Другою проблемою в системі дистанційного навчання є відсутність взаємодії між самими студентами. При очному навчанні в університетському середовищі молодь спілкується, ділиться ідеями чи спростовує їх. Є багато предметів, які вимагають спілкування між однолітками для ефективного навчання, створення дебатів та активної участі очного спілкування. У разі відсутності такої взаємодії дистанційне навчання можна визначити

просто як передачу інформації без реального навчального досвіду. Хоча, на сьогодні, завдяки підвищенню цифрової компетентності, більшість викладачів створює віртуальні чати, віртуальні класи, різні платформи для спілкування в реальному часі, з підключенням камери, що дає можливість трошки активізувати спілкування між студентами та викладачем. Створити активну присутність на заняття, як при очному навчанні.

Дистанційна форма безпечніша, але слід врахувати, що не всі сім'ї можуть придбати необхідне обладнання для дітей. Особливо важко доводиться сім'ям, які постраждали від російської агресії – втратили житло або вимушені евакуюватися. Адже тоді виникає питання з можливістю підключення до інтернету, наявності саме технічних засобів для навчання.

Міністерство освіти і науки України повідомляє, що форма навчання, обрана на початку року, не діятиме протягом усього року, за потреби регіональні школи можуть змінити методи роботи. Адже головним пріоритетом є безпека дітей. В умовах воєнного часу особливістю дистанційного навчання є ймовірність під час онлайн-зустрічей ситуацій ввімкнення сигналу повітряної тривоги. У таких випадках МОН рекомендує педагогам наступний алгоритм дій:

- спокійно повідомити студентам, що оголошено сигнал повітряної тривоги, а тому треба припинити заняття;
- зацентувати увагу студентів на тому, що вони мають пройти в безпечне місце, встановлене їхніми родинами;
- попросити студентів вийти з конференції (якщо заняття проводиться онлайн в режимі реального часу);
- дочекатися, щоб усі студенти вийшли з онлайн-конференції.

Зазначимо, що єдиних рекомендацій, як організувати навчальний процес вже після повітряної тривоги – немає, адже у кожному регіоні України різна безпекова ситуація.

Тому авторами було проведення опитування для визначення, які ж ризики можуть виникати під час дистанційного навчання, та проаналізувати, що саме необхідно покращувати та на що звертати увагу в умовах сьогодення.

На етапі дослідження брали участь 69 викладачів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Львівського державного університету безпеки життєдіяльності та . Полтавського фахового коледжу нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Для опитування викладачів, авторами був розроблений опитувальник (рис.1), який містив питання: «Які ризики на Вашу думку може нести дистанційне навчання під час воєнної агресії». Авторами були описані ризики, які на їх думку, можуть негативно вплинути на навчання студентів. Також був варіант дописати свої пропозиції та думки.

Аналіз анкетування показав, що переважна більшість викладачів вважає, що саме відсутність мотивації у студентів (53%) буде основним ризиком дистанційного навчання під час воєнних дій, також 41% респондентів відмітили, що відсутність інтернету в регіонах теж може мати негативні наслідки. Дійсно, зниження мотивації при навчанні у студентів може бути спричинене переважно такими факторами, як небажання навчатись, через психологічно тяжку воєнну ситуацію, відсутність матеріально-технічної бази, недостатнє забезпечення інтерактивними технологіями та навіть саме найпростіше, доступу до Інтернету. Також були додаткові відповіді викладачів, які можна узагальнити:

Які ризики на Вашу думку може нести дистанційне навчання під час воєнної агресії

69 відповідей

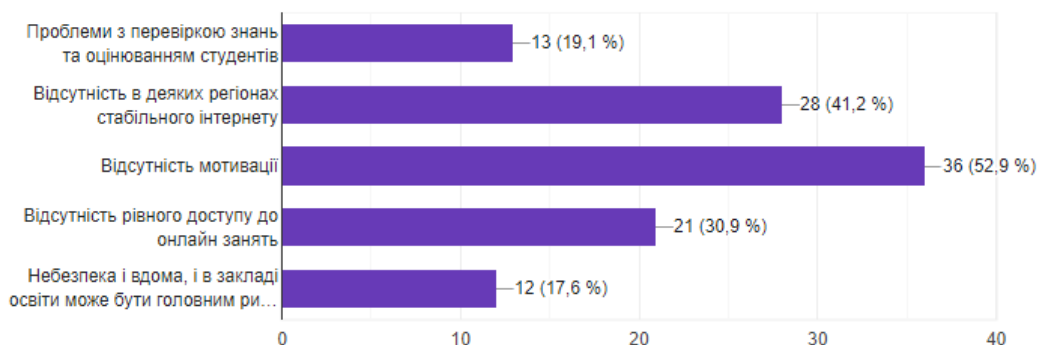

Рис. 1. Опитування респондентів щодо ризиків дистанційного навчання під час воєнних дій в Україні

- навчання в бомбосховищах в деяких регіонах не матиме того ефекту від навчання, який планується викладачем. Тому саме на викладача лягає питання правильного оцінювання студента, з урахуванням особливостей навчального процесу.

- Відсутність технічних засобів для проведення практично-лабораторних робіт матиме негативний вплив на процес навчання.

- Складність з концентрацією при дистанційному навчанні в прифронтових ділянках, окупованих територіях, та територіях, які найбільше постраждали від агресії.

Разом з тим, більшість викладачів додало в пояснення, що на сьогодні дистанційний та змішаний формат навчання є найбільш оптимальний з точки зору безпеки, хоча, звісно, при наявності бомбосховища очне навчання матиме більше переваг. Важливим акцентом ще є розподіл ресурсів та інвестицій в інфраструктуру та підрозділи підтримки процесів внутрішньої координації між всіма педагогічними працівниками закладів вищої освіти.

Висновки. Зруйновані та окуповані заклади освіти не лише заважають навчанню, а й ставлять під загрозу постконфліктне відновлення суспільства та економіки. Освіту необхідно захищати в Україні та в усьому світі. Освітня Україна вимушені навчати студентів дистанційно, що матиме певні ризики та особливості. Відповідно до опитування, проведеного авторами, питання з мотива-

цією студентів є одним з найважливіших ризиків, які авторами буде досліджено в майбутніх працях.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Kartashova L. Sorochan T. Sovkina O. Sheremet T. Digital twin of postgraduate educational institution: ecosystem for transformation of professional development of teachers in conditions of martial law. Danish scientific journal: pp. 46-51 (60). 2022

2. Lessons under fire. How will the school year go in Ukraine? https://visitukraine-today.translate.google.com/blog/764/lessons-under-fire-how-will-the-school-year-pass-in-ukraine?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=op,sc. 2022

3. Альварес А. Феномен дистанційного навчання через екстремне дистанційне навчання в умовах пандемічної кризи. Азіат Дж. Дистанційна освіта. 2020. 144–153 URL: <https://eric.ed.gov/?id=EJ1289949> (дата звернення 7 серпня 2022 р.).

4. Бахов І, Опольська Н, Богус М. Надзвичайна дистанційна освіта в умовах пандемії COVID-19: досвід українських університетів. 2021. URL: <https://www.mdpi.com/2227-7102/11/7/364/html#B14-education-11-00364> (дата звернення 25.08. 2022)

5. Карташова Л, Гуржій А, Зайчук В. Цифровий близнюк закладу освіти як потреба в організації дистанційного навчання: інноваційні рішення. Матеріали науково-практичної конференції, Житомир. 2020

6. Прибилова В. Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України. 2019. URL: <https://periodicals.karazin.ua/issuesedu/article/download/8791/8312/> (дата звернення 02.09.2022).